

DAROVITA DJECA I NJIHOVA PRIHVAĆENOST

Edina Mešković¹, Miroslav Komlenić²

Apstrakt

U ovom radu govori se o važnosti darovitog djeteta, djeteta koje traži više, koje je radoznalije od drugih i sa kojima treba individualno raditi. Problem odnosa školske sredine, kao bitnog faktora djetetove socijalizacije, prema darovitoj djeci je stalno prisutan i neiscrpna tema za istraživanje. Pokušava se na osnovu pedagoško-psiholoških i didaktičko-metodičkih saznanja i rezultata istraživanja, osvijetliti odnos vršnjaka i nastavnika prema darovitim učenicima. U empirijskom dijelu rada istražuje se stepen prepoznavanja i prihvatanja – neprihvatanja darovitog deteta, kako od strane vršnjaka, tako i od strane nastavnika. Rezultati uglavnom pokazuju da je darovito dijete primjećeno od strane sredine, ali ne i dovoljno potkrepljeno pozitivnom stimulacijom i adekvatnim mogućnostima daljeg razvoja njegovih potencijala.

Ključne riječi: darovitost, kreativnost, talenat, inteligencija, pedagoški rad.

Uvod

Darovitost je mnogostrana, raznovrsna i povezana sa cjelokupnom ličnošću djeteta, može postojati u različitom stepenu i kvalitetu i pod dejstvom stimulativnih uslova moguće je kontinuirano razvijati.

Darovita djeca u školi zahtijevaju poseban način rada. Osobenost se ogleda u izboru i načinu prezentovanja gradiva, odnosno nalaženju onih njegovih aspekata koji predstavljaju izazov izuzetnim mogućnostima darovite djece, u izboru metoda nastave i učenja, organizacije nastavnog rada itd. (Čandrić, 1988; Čudina, 1991).

Ulaganje u darovitu djecu je jedna od najboljih investicija, te osnovno pitanje koje se nameće jeste koliko naš školski i cjelokupni društveni sistem omogućava razvoj darovitim učenicima, koliko brine o njihovom razvoju i napredovanju (Đorđević i Đorđević, 2007; George, 2005).

Ne postoji (Taylor, 1964) jedan ispravan odgovor na pitanje *šta je darovitost*. Postoje mnogobrojni i različiti odgovori koji se osvrću na vrijeme njenog javljanja, na karakteristike ponašanja ili na predviđanje nekog budućeg

¹ Edina Mešković, student, Univerzitet „Bijeljina”, Fakultet za psihologiju, Bijeljina, Republika Srpska, BiH, E-mail: edinameskovic1985@gmail.com.

² Miroslav Komlenić, dr, vanredni profesor, Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Niš, Srbija, E-mail: miroslav.komlenic@fil.fak.ni.ac.rs.

ponašanja (*opšte sposobnosti*), na rano javljanje (*čudo od djeteta*), na veliku produkciju i značajan doprinos čovječanstvu (*genije*), na prirodnu, urođenu lakoću postizanja rezultata (*dar*) (Malušić, 2000; Obradović, 1990).

Definicije darovitosti mijenjale su se u skladu s poznavanjem njenih karakteristika (Andrilović i Čudina, 1996). Istorijski najranija definicija je prema posebnoj intelektualnoj razvijenosti. Savremena definicija darovitosti je dosta šira. Prema njoj *darovitost je svojevrsan sklop osobina (sposobnosti, motivacije i kreativnosti) koji omogućava pojedincu da postiže izrazito natprosječan rezultat u nekom području ljudske djelatnosti, a taj se rezultat može prepoznati kao nov i originalan doprinos u toj oblasti* (Koren, 1989).

Jednu od najboljih definicija dao je L. M. Terman: Darovito dijete je ono koje postiže značajna postignuća u nekoj aktivnosti. Pored inetelektualno darovite djece, treba uključiti i one koji obećavaju u muzici, grafičkim umjetnostima, stvaralačkom pisanju, dramskim umjetnostima, mehaničkim sposobnostima, sportu, vodstvu (Đorđević i Đorđević, 2007).

Darovitost je neobičnost, izuzetnost ponašanja koje se ogleda u kvalitetnijem, boljem i značajnijem rezultatu ili produktu nego što ga postižu ostali pojedinci sa sličnim karakterisitkama (Čudina, 1991; Gojko, 1996).

Najstarije i najrasprostranjenije shvatanje darovitosti proizilazi iz psihometrijske definicije, prema kojoj su daroviti oni pojedinci koji na testu inteligencije postižu rezultat što ga može postići do 2.5% pojedinaca u populaciji (Winner, 1977).

Vrste darovitosti

Razlikuje se nekoliko oblika darovitosti:

Čudo od djeteta je poseban slučaj darovitog djeteta. Ponekad, zbog povoljne kombinacije nasleđenih faktora i naročito pogodnih uslova okoline, darovito dijete već u ranoj dobi postiže rezultate pune produktivno-kreativne nadarenosti, koji su uporedivi sa rezultatima zrelog stvaraoca (www.slobodnadalmacija.hr).

Idioti-mudraci su takođe oblik neuravnoteženog i neravnomjernog razvoja neke specifične sposobnosti. Oni već kao djeca pokazuju vrlo specijalizovane talente, kao što je npr. nevjerovatno pamćenje brojeva, datuma, mogućnosti fantastičnog računanja napamet i sl. Kod njih se pokazuje velika razvijenost jedne vrlo uske sposobnosti, dok su im ostale sposobnosti najčešće ispod prosjeka.

Genije je pojam koji unutar pojma darovitost ima dva značenja. Oba značenja povezana su sa shvatanjem vrlo visokog stepena sposobnosti unutar psihometrijske definicije termina *genijalan* odnosi se na one ljude kojima je testovima izmjeren koeficijent inteligencije viši od 160. Drugoznačenje pojma genije odnosi se na osobu koja tokom daljeg životnog razdoblja stvara veliki korpus djela koja imaju značajan uticaj na ljudsku misao i situaciju. Ovo je shvatanje pojma *genije* u skladu s produktivno-kreativnom definicijom

darovitosti i naglašava prisutnost naročito velike razvijenosti motivacijsko-kreativnog sklopa osobina (Elezović, 2007; Winner, 1977).

Talenat je pojam koji unutar pojma darovitosti ima naročito neodređenu upotrebu. Jedno značenje se odnosilo na ono što danas nazivamo *manifestna darovitost*, za razliku od potencijalne darovitosti, koja je označena samo pojmom darovitost. U drugom značenju pojma *talenat* se odnosi na nešto niži stepen, a *darovitost* na viši stepen intelektualne nadarenosti (Koren, 1989).

Prepoznavanje darovitosti

Roditelji su u svakodnevnoj prilici da opažaju ponašanje svog djeteta u velikom broju različitih prirodnih situacija. U predškolskoj dobi oni su najčešći i najvažniji izvor informacija o djetetovoj darovitosti. Uprkos tome što nisu emocionalno indiferentni i što nemaju veliku mogućnost poređenja, njihove su procjene dosta realistične (Pavleković, 2009; Potkonjak i Šimleša, 1989). Pokazalo se da su roditeljske procjene inteligencije djece od 2 ili 3 godine bile produktivne za dječije rezultate u testu inteligencije kad su djeca navršila 4 ili 5 godina. Roditeljske procjene dječijih sposobnosti u velikom se stepenu takođe slažu sa stručnom procjenom pomoću testova (Stojaković, 2002; Stojaković, 2006).

Galager smatra da se darovitost kao potencijal može ispoljiti u sledećim sposobnostima, u *opštim intelektualnim sposobnostima, stvaralačkim sposobnostima, specifičnim školskim postignućima, socijalnim i rukovodnim sposobnostima, umjetničkim i psihomotornim sposobnostima* (Čatić, 2005; Kalmeda, 2009).

Tejlor (Taylor, 1964) ne pravi razliku između pojmova darovitost i talenat. Po njegovom mišljenju razlika je samo u stepenu razvijenosti. Daroviti su oni koji postižu najviše rezultate u bilo kojoj oblasti rada i stvaranja, a talenti posjeduju iste te sposobnosti, ali u manjem stepenu.

Svaka obrazovna ustanova u kojoj se nalazi dijete *etiketirano* kao darovito dijete, može, slično kao i roditelji, reagovati s osjećajem povećane odgovornosti (Vlahović–Štetić i sar, 2005). Često vaspitači i nastavnici osjećaju otpor prema povećanim zahtjevima, obimu posla i vremenskom opterećenju zbog rada s darovitima, što se ponekad pogrešno tumači kao negativan stav prema nadarenoj djeci uopšteno ili određenom darovitom djetetu (Winner, 1977; Woodliffle, 1977; Stevanović, 1982). Problemi unutar obrazovne ustanove i u odnosima ustanove i društvene zajednice mnogo su manji ako je osoblje upoznato sa problematikom darovitosti i ako ima jasno zacrtanu politiku i oblike brige za darovite koju mogu i žele pružiti (Čatić, 2005; Maksić, 2007; Walker, 2007).

Empirijsko istraživanje

Problem kojim se bavi ovaj rad sastoji se u sagledavanju odnosa školske sredine prema darovitim učenicima. Takođe, cilj ovog rada je da se na osnovu dobijenih

rezultata daju smjernice društvu i populaciji kako bi se unaprijedio odnos prema darovitim učenicima.

Osnovni ciljevi rada su:

1. Ispitati prihvaćenost darovitih učenika od strane vršnjaka.
2. Ispitati da li nastavnici na vrijeme prepoznaju darovite učenike.
3. Ispitati da li nastavnici koriste posebne programe rada sa darovitim učenicima.
4. Ispitati mišljenje nastavnika koje su to preventivne mjere koje bi trebalo preduzeti kako bi se unaprijedio obrazovni rad darovitih učenika.
5. Ispitati stavove pedagoga škole o odnosu i položaju darovitih učenika u obrazovnom procesu.

Hipoteze istraživanja

1. Daroviti učenici nisu mnogo prihvaćeni od strane svojih vršnjaka.
2. Nastavnici na vrijeme prepoznaju darovite učenike.
3. Nastavnici ne koriste ili nedovoljno koriste posebne programe rada sa darovitim učenicima.
4. Postoje neke preventivne mjere koje predlažu nastavnici za unapređenje obrazovnog rada sa darovitim učenicima, kao što je više stipendija, više udruženja za ovakvu djecu, korišćenje posebnog plana i programa u obrazovanju darovitih, više pažnje i podrške itd.
5. Stavovi pedagoga škole o odnosu i položaju darovitih učenika u obrazovnom procesu su prilično negativni.

Uzorak: Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 90 učenika Osnovne škole *Slavinovići*, petih i šestih razreda. Takođe, ovim istraživanjem bilo je obuhvaćeno i 30 nastavnika, te pedagog škole.

Istraživačke metode: frekvencijski nacrt sa hi-kvadrat testom.

Instrumenti: Anketni list za učenike /ALU/ i anketni list za nastavnike /ALN/. Upitnik za učenike sastojao se od 8 pitanja, a upitnik za nastavnike od 12 pitanja. Oba upitnika sadrže pitanja zatvorenog tipa na koja su učenici i nastavnici odgovarali zaokruživanjem odgovora.

Postupak: Istraživanje na temu darovitost i školska sredina smo vršili 2019. godine. Obavili smo razgovor sa direktorom, pedagogom i nastavnicima kako bismo im objasnili važnost i svrhu istraživanja i način njegovog sprovođenja. Anketiranje je bilo anonimno.

Rezultati istraživanja

Rezultati u tabeli 1 pokazuju da se učenici najviše druže sa vrlo dobrim učenicima (48.8%). Nešto manje popularni su odlični učenici 37.7%, zatim dobri (13.3%). Odlični učenici su manje popularni među svojim vršnjacima, tj. vrlo dobri su najpopularniji ($\chi^2_{(2)} = 53,7$; $p < 0,01$).

Tabela 1. Anketno istraživanje

Ispitanici	Tvoj najbolji drug ili drugarica je:									
	Odličan učenik		Vrlo dobar učenik		Dobar učenik		Dovoljan učenik		Nedovoljan učenik	
Odgovori učenika	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
	34	37.7	44	48.8	12	13.3	0	0	0	0

Iz sledeće tabele 2 vidljivo je da 51,1% učenika smatra da nastavnici više vole učenike sa odličnim uspjehom, dok 21,1% njih smatra upravo suprotno.

Dobijeni hi-kvadrat govori da su odgovori učenika statistički značajni, a ne slučajni ($\chi^2_{(2)} = 13,39$; $p < 0,01$).

Tabela 2. Anketno istraživanje

Ispitanici	Da li nastavnici više vole učenike koji postižu odličan uspjeh i koji se bave nekom vannastavnom aktivnošću:					
	Da		Ne		Ne znam	
Odgovori učenika	F	%	F	%	F	%
	46	51,1	19	21,1	25	27,7

Podaci u tabeli 3 nam govore da 24,4% učenika, aktivne i odlične učenike smatra druželjubivima, dok 42,2% učenika ih smatra dosadnim osobama. Manji procenat, tačnije 11,1%, ih smatra interesantnim, dok ih 22,2% smatra povučenim i pravim *čudacima*. Na osnovu ovakvih rezultata možemo vidjeti da ipak daroviti učenici nisu omiljeni i da imaju jedan neadekvatno ostvaren odnos sa svojim vršnjacima.

Nakon što smo izračunali χ^2 test za ovo pitanje iz upitnika, vrijednost koju smo dobili iznosi 17,89, što nam govori o statističkoj značajnosti odgovora učenika.

Tabela 3. Anketno istraživanje

Ispitanici	Aktivni i odlični učenici su:							
	Druželjubivi		Prilično dosadni		Jako interesantni		Povučeni i pravi "čudaci"	
Odgovori učenika	F	%	F	%	F	%	F	%
		22	24,4	38	42,2	10	11,1	20

Iz tabele 4 vidljivo je da 44,4% učenika smatra čudacima učenike koji ponekad na pitanja nastavnika daju neobične odgovore. S druge strane 22,2% njih smatra da su takvi učenici dosadni, dok ih 33,3 % smatra jako zanimljivima. Jedna od karakteristika darovitih učenika jeste i njihova sklonost davanja neobičnih i humorističkih odgovora, ali možemo primjetiti da ipak ne nailaze na prihvatanje i podršku od svojih vršnjačkih kolega.

Izračunati hi-kvadrat test iznosi 6,66 i statistički je značajan sa 95% vjerovatnoće ($\chi^2_{(2)} = 6,66; p < 0,05$).

Tabela 4. Anketno istraživanje

Ispitanici	Kada tvoj drug/arica iz razreda na pitanja nastavnika da neki neobičan odgovor, ti pomisliš:					
	Da je čudak ili čudakinja		Da je dosadan		Da je zanimljiv/a	
Odgovori učenika	F	%	F	%	F	%
		40	44,4	20	22,2	30

Iz tabele 5 vidljivo je da čak 70% nastavnika smatra da su darovita djeca zapravo djeca sa posebnim potrebama, dok 20% smatra da nisu, 10% ih nije upućeno, tačnije ne zna za to.

Vrijednost χ^2 je 18,6 i statistički je značajan.

Tabela 5. Anketno istraživanje

Ispitanici	Kao nastavnik, smatram da darovita djeca spadaju u grupu djece sa posebnim potrebama:					
	Slažem se		Ne slažem se		Ne znam	
Odgovori nastavnika i učitelja	F	%	F	%	F	%
	21	70	6	20	3	10

Na osnovu odgovora iz tabele 6, ipak se može uočiti da nastavnici i učitelji ipak prepoznaju darovite đake (43,3% za radoznalost), smatrajući ih jako radoznalim u obrazovnom procesu.

Izračunati X^2 je značajan ($x^2_{(2)} = 14,18; p < 0,01$).

Tabela 6. Anketno istraživanje

Ispitanici	Kada Vam učenik/ca upućuje više pitanja tokom časa, Vi pomislite:							
	Da želi da ometa čas		Da mu nije jasno gradivo koje se radi		Da je radoznala osoba		Da želi da bude najbolji/a	
Odgovori nastavnika i učitelja	F	%	F	%	F	%	F	%
	3	10	11	36,6	13	43,3	3	10

Programi rada nastavnika s darovitim učenicima

Iz tabele 7 vidljivo je da samo 20% njih smatra da se koristi akceleracija u njihovoj školi, dok čak 66,6% nastavnika i učitelja nije uopšte upućeno u to, odnosno ne zna kako funkcioniše obrazovni proces u njihovoj školi.

Dobijeni X^2 iznosi 15,2 na osnovu čega možemo reći da su odgovori statistički značajni, a ne slučajni.

Tabela 7. Anketno istraživanje

Ispitanici	U Vašoj školi se koristi akceleracija, tj. mogućnost da učenik ako pokazuje izrazite sklonosti i znanje, može iste godine preći u naredni razred:					
	Da		Ne, to se nikada nije dešavalo		Nisam upućen/a u to	
Odgovori nastavnika i učitelja	F	%	F	%	F	%
	6	20	4	13,33	20	66,6

Rezultati u sledećoj tabeli 8 nam pokazuju da samo 10% nastavnika koristi individualizovane programe rada sa učenicima koji pokazuju izrazite sklonosti, a čak 56,6% njih nikada ne koristi. 3,3% nastavnika ih koristi samo ponekad, zavisno od raspoloživog vremena.

Dobijeni hi-kvadrat iznosi 9,8 i statistički je značajan.

Tabela 8. Anketno istraživanje

Ispitanici	Za učenike koji pokazuju izrazite sklonosti, Vi koristite individualizovane programe rada:					
	Da, redovno		Ne, jer to nije predviđeno planom i programom		Ponekad, zavisno od raspoloživog vremena	
Odgovori nastavnika i učitelja	F	%	F	%	F	%
	3	10	17	56,6	10	3,3

Iz sledeće tabele 9 možemo vidjeti da 50% učitelja i nastavnika smatra da je potreban poseban plan i program za rad sa darovitim učenicima, a 13,3% smatraju da ne treba. 36,6% ih nije upućeno u to.

Da bismo proverili značajnost odgovora, izračunali smo X^2 koji iznosi 6,2 i statistički je značajan.

Tabela 9. Anketno istraživanje

Ispitanici	Smatrate li da je za rad sa darovitim učenicima neophodno korišćenje posebnog plana i programa:					
	Da		Ne		Ne znam	
Odgovori nastavnika i učitelja	F	%	F	%	F	%
		15	50	4	13,3	11

Diskusija i zaključak

Potreba za prihvatanjem i pripadanjem jedna je od osnovnih potreba svakog ljudskog bića. Osjećaj različitosti i neprihvaćenosti od okoline ostavlja fatalne posljedice na razvoj ličnosti.

Na osnovu teorijskih razmatranja, primjenjene metodologije, te analize i interpretacije dobijenih rezultata, u našem istraživanju došli smo do sledećih zaključaka.

Analizom naših rezultata, vidjeli smo da daroviti učenici nisu prihvaćeni od strane svojih vršnjaka. Svi dobijeni pokazatelji upućivali su da vršnjaci odbijaju i ne prihvataju darovitu djecu, te da ih u velikom procentu smatraju *čudacima* i dosadnim osobama. Na osnovu dobijenih rezultata možemo reći da je naša pretpostavka, da daroviti učenici nisu prihvaćeni od strane vršnjaka, potvrđena.

Nastavnici kao bitne osobe u pedagoško-psihološkom razvoju svakog učenika, pa tako i u slučaju darovite djece, znaju prepoznati darovitost. Dobijeni rezultati ukazuju na tu činjenicu i samim tim potvrđuju našu drugu pretpostavku.

Dobijeni rezultati našeg rada pokazuju da, iako nastavnici znaju prepoznati darovite učenike, ipak ne koriste posebne programe rada sa njima. Samim tim se potvrđuje i naša treća pretpostavka a to je da nastavnici ne koriste posebne programe rada sa darovitim učenicima.

Kroz našu četvrtu pretpostavku, pretpostavili smo da su neke od preventivnih mjera za unapređenje obrazovnog rada sa darovitim učenicima obezbjeđenje više stipendija, podrške, udruženja i sl. što sami rezultati, odnosno odgovori nastavnika potvrđuju, tako da možemo reći da je naša četvrta pretpostavka potvrđena.

Iz obavljenog intervjua sa pedagogicom škole, može se vidjeti i zaključiti da je mišljenje o položaju i odnosu prema darovitim učenicima isto, po prilično negativno. Bolji uslovi, podrška i ljubav, edukacija nastavnika, potrebni su kako bi se doprinjelo boljem radu i prihvaćanju darovite djece, mišljenje je

intervjuisane osobe u ovom istraživanju. Ovim podacima dobijenih iz intervju smo potvrdili i našu posljednju pretpostavku.

Iako su darovita djeca najveće blago koje društvo ima, ipak ona ostaju u pozadini sa neiskorištenim kapacitetima. Nama samo preostaje za nadati se da će i naše društvo početi ulagati u najrentabilniju investiciju i da će takvoj djeci biti pružena šansa da maksimalno doprinesu svom društvu uopšte.

Literatura

1. Andrić, V. i Čudina, O. M. (1996): *Psihologija učenja i nastave*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Čandrić, I. (1988): *Kreativni učenici i nastavni proces*. Rijeka: Izdavački centar.
3. Čudina, O.M. (1991): *Nadarenost*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Čatić, R. (2005): I nadarena djeca su djeca sa posebnim potrebama. Zenica: *Didaktički putokaz* 36. str. 2-8.
5. Đorđević, B. i Đorđević, J. (2007): *Savremeni problemi društveno – moralnog vaspitanja*. Savez pedagoških društava Vojvodine. Novi Sad.
6. Elezović, N. (2007): Elementarna matematika 28: Matematička natjecanja i rad s darovitim učenicima, *Element*, Zagreb.
7. George, D. (2005): Obrazovanje darovitih: Kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike, *Educa*, Zagreb.
8. Gojko, Z. (1996): *Odgoj izuzetne djece*. Zagreb: Hrvatska akademija odgojnih znanosti.
9. Kalmeda, L. (2009): *Iznad prosječno inteligentnim predškolicima posvećuje se više pozornosti*. Zadar. Slobodna Dalmacija.
10. Koren, I. (1989): *Kako prepoznati i identificirati nadarene učenike*. Zagreb: Školske novine.
11. Maksić, S. (2007): *Darovito dete u školi*. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
12. Malušić, S. (2000): *Daroviti učenici i rad sa njima*. Beograd: Emika.
13. Obradović, M. Č. (1990): *Nadarenost razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb. Školska knjiga.
14. Pavleković, M. (2009): Matematika i nadareni učenici. *Element*. Zagreb.
15. Potkonjak, N. i Šimleša, P. (1989): *Pedagoška enciklopedija I*. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
16. Stojaković, P. (2002): *Pedagoška psihologija II*. Banja Luka: Prelom.

17. Stojaković, P. (2006): *Psihologija za nastavnike*. Banja Luka: Prelom.
18. Stevanović, M. (1982): Inovacije u nastavnoj praksi. *Prosvetni pregled*. Beograd.
19. Taylor, C. (1964): *Creativity Originess and Potentional*. McGrow Hill.
20. Vlahović – Štetić, V. i sur. (2005): *Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
21. Walker, S. Y. (2007): *Darovita djeca*. Zagreb. Veble commerce.
22. Winner, H. (1977): *Gifted Children: Myths and Realities*. Basic.
23. Woodliffle, H. (1977): *Teaching gifted learner*. Toronto.
24. <http://slobodnadalmacija.hr/Zadar/tabid/73/ArticleView/articled/78353/Default.aspx> (pristupljeno: 01.02.2020).

GIFTED CHILDREN AND THEIR ACCEPTANCE

Edina Mešković¹, Miroslav Komlenić²

Abstract

This paper discusses the importance of a gifted child, a child who seeks more, who is more curious than others and who needs to be worked with individually. The problem of the relationship of the school environment, as an important factor in the child's socialization towards gifted children is a constantly present and inexhaustible topic for research. On the basis of pedagogical-psychological and didactic-methodological knowledge and research results, an attempt is made to shed light on the relationship between peers and teachers towards gifted students. The empirical part of the paper investigates the degree of recognition and acceptance. The results mainly show that the gifted children were noticed by the environment, but not sufficiently supported by positive stimulation and adequate opportunities for further development of their potentials.

Key words: giftedness, creativity, talent, intelligence, pedagogical work.

¹ Edina Mešković, student, Bijeljina University, Faculty of Psychology, Bijeljina, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina, E-mail: edinameskovic1985@gmail.com.

² Miroslav Komlenić, PhD, University of Niš, Faculty of Philosophy, Niš, Serbia, E-mail: miroslav.komlenic@fil.fak.ni.ac.rs.